

Sympozja dydaktyczne w ramach XIX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, Szczecin, 19–21 IX 2014

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2015.041>

W dniach 19–21 IX 2014 roku w Szczecinie odbył się XIX Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Tradycja organizowania zjazdów jest już długa i sięga 1880 roku, a od odzyskania niepodległości przez Polskę

¹ Jerzy Wojtowicz, *historyk gospodarki, społeczeństwa i kultury doby nowożytnej*, red. K. Maliszewski, W. Piasek, Toruń 2015.

w 1918 roku odbywają się one cyklicznie co pięć lat. Niezmiennie organizatorem zjazdów jest Polskie Towarzystwo Historyczne. Obrady zjazdu przebiegały pod hasłem *Polska–Bałtyk–Europa*, a na jego program złożyło się pięć sesji głównych, których tematyka była blisko związana z hasłem przewodnim: *Ludzie, Konflikty, Morze, Europa i regiony* oraz *Edukacja*. W ramach ostatniej z wymienionych sesji odbyły się trzy sympozja poświęcone różnym aspektom edukacji historycznej.

Pierwsze sympozjum dydaktyczne zatytułowane „Bałtyk jako miejsce pamięci w edukacji historycznej” odbyło się 18 września, bezpośrednio po uroczystej inauguracji Zjazdu. Obradom przewodniczyli prof. dr hab. Stanisław Roszak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr hab. Małgorzata Machałek (Uniwersytet Szczeciński) oraz dr hab. Danuta Konieczka-Śliwińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Celem tego sympozjum była próba opisanie Morza Bałtyckiego jako miejsca pamięci w edukacji historycznej oraz analiza funkcji, jakie to symboliczne miejsce pełniło w kształtowaniu świadomości historycznej społeczeństw poszczególnych krajów. Uczestnicy spotkania poszukiwali odpowiedzi na kluczowe pytania o miejsce Bałtyku w pamięci historycznej i pamięci zbiorowej społeczeństw połączonych tradycją bałtycką oraz o rolę edukacji historycznej w procesie kształtowania tej pamięci.

Obrady otworzył prof. Stanisław Roszak, który wygłosił referat na temat *Morze jako miejsca pamięci w edukacji*. Autor zwrócił uwagę, że istotą spojrzenia na historię poprzez miejsca pamięci jest uświadomienie istnienia mechanizmów selekcji wydarzeń, a następnie ich utrwalenie i udostępnienie wiedzy. Wielki wpływ na kształtowanie takich miejsc ma szkolna edukacja historyczna, a zwłaszcza podręczniki historii.

Profesor dr hab. Adam Suchoński (Uniwersytet Opolski) omówił miejsce Polski w podręcznikach krajów nadbałtyckich. W swoim wystąpieniu przedstawił wnioski wynikające z analizy aktualnych i wcześniejszych podręczników stosowanych w różnych typach szkół.

Do kwestii miejsca Morza Bałtyckiego w przekazie szkolnym odnieśli się również kolejni prelegenci. Dr hab. Józef Brynkus (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) przedstawił referat zatytułowany *Symbolika morza w edukacji historycznej*. Zwrócił uwagę, że edukacja dostarcza nie tylko rzetelnej wiedzy o dziejach, ale jest też źródłem mitów i metafor pe-

tryfikujących obraz polskiej historii i w związku z tym spełniających również funkcje ideowo-wychowawcze. Kolejny prelegent, dr hab. prof. UG Arnold Kłonczyński (Uniwersytet Gdański) skoncentrował się natomiast na analizie miejsca, jakie zajmuje Bałtyk w edukacji krajów skandynawskich. Na podstawie badań podręczników szkolnych i programów nauczania w tych krajach sformułował wniosek, że szkolny obraz Bałtyku kojarzy się tam raczej z barierą odgradzającą świat nordycki od pozostałej części Europy niż z pomostem łączącym leżące nad nim kraje.

Do kwestii związanych z tematyką bałtycką w podręcznikach historii odniosła się również w swym wystąpieniu dr hab. Izabela Lewandowska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Prelegentka podkreśliła, że podręczniki są jednym z najważniejszych mediów kształtujących tożsamość młodego pokolenia, a następnie przedstawiła wyniki badań porównawczych podręczników historii z czterech wybranych krajów nadbałtyckich – ze względu na obszerność materiału ramy chronologiczne referatu zostały ograniczone do okresu międzywojennego (*Morze Bałtyckie z perspektywy ziem pruskich w międzywojennych podręcznikach czterech krajów: Niemiec, Polski, Litwy i Rosji*).

Kolejną prelegentką była dr hab. Katarzyna Błachowska (Uniwersytet Warszawski), która omówiła, jak na przestrzeni ostatnich wieków zmieniały się perspektywy badawcze oraz koncepcje objaśniające znaczenie Morza Bałtyckiego w dziejach Polski i regionu (*Morze Bałtyckie w ujęciu historiografii polskiej*). Autorka analizowała również uwarunkowania polityczne i gospodarcze, które miały wpływ na stosunek polskiej historiografii do kwestii bałtyckiej.

Doktor hab. Danuta Konieczka-Śliwińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) wygłosiła referat zatytułowany *Bałtyk jako dylemat edukacyjny*. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na ogromne walory edukacyjne tematyki bałtyckiej oraz różne konteksty, w jakich Bałtyk może występować w edukacji szkolnej – jako zbiornik wodny, jako „okno na świat” dla państwa polskiego, ale również jako obszar rywalizacji terytorialnej między państwami północno-środkowej Europy. Sytuacja taka skutkuje różnorodnością rozwiązań metodycznych w szkolnej edukacji historycznej i regionalnej i stwarza płaszczyznę do podejmowania działań przygotowujących nauczycieli i uczniów do dialogu kultur oraz zrozumienia odrębności i tożsamości kulturowych.

Szczegółową analizą tematyki bałtyckiej w podręcznikach i materiałach dydaktycznych zajęła się w swoim wystąpieniu dr Teresa Maresz (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Autorka podkreśliła, że Bałtyk oraz leżące w jego strefie państwa występują zarówno w tekstach autorskich, jak też na mapach podręcznikowych, tekstach źródłowych i zadaniach adresowanych do uczniów. Zwróciła jednak uwagę, że autorzy map podręcznikowych często ograniczają jego obszar do południowych wybrzeży – taki zabieg metodyczny nie jest korzystny, ponieważ uczeń nabiera przekonania, że Europa kończy się na Polsce leżącej nad Bałtykiem.

Kolejną prelegentką była prof. dr hab. Barbara Kubis (Uniwersytet Opolski), która przedstawiła szereg praktycznych propozycji metodycznych. W referacie zatytułowanym „*Najwspanialszy pomnik pracy polskiej*”¹ – *międzywojenna Gdynia we wspomnieniach. Edukacyjny wymiar problematyki* odniosła się do walorów edukacyjnych tekstów autobiograficznych. Autorka podkreśliła, że wprawdzie wymagają one krytycznej analizy, ale stanowią niezwykle barwny i interesujący materiał do wykorzystania w pracy edukacyjnej. Pozwalają one na przybliżenie wybitnych jednostek i znanych postaci, co ma pozytywne znaczenie poznawcze i wychowawcze.

Ostatnie wystąpienie omawianego sympozjum było poświęcone praktycznym aspektom edukacji historycznej. Dr hab. Małgorzata Machałek (Uniwersytet Szczeciński) w referacie zatytułowanym *Bałtyk we współczesnej perspektywie edukacyjnej* odniosła się do możliwości poszerzenia i pogłębienia tematyki bałtyckiej w świetle aktualnej podstawy programowej oraz przedstawiła praktyczne rozwiązania dydaktyczne do zastosowania w edukacji szkolnej i pozaszkolnej.

Obrady sympozjum zakończyła prezentacja publikacji *Bałtyk w edukacji historycznej. Studia i materiały*² przygotowanej w formie elektronicznej. Na płycie CD, która była bezpłatnie rozdawana uczestniczącym w zjeździe nauczycielom, znalazły się eseje poświęcone tematyce bałtyckiej

¹ Określenie Gdyni zostało zaczerpnięte z pracy: R. Ciemiński, *Miasto z morza*, Warszawa 1978, s. 145.

² D. Konieczka-Śliwińska, M. Machałek, S. Roszak, *Bałtyk w edukacji historycznej. Studia i materiały*, Wyd. Polskie Towarzystwo Historyczne, Szczecin 2014, CD.

oraz materiały metodyczne dla nauczycieli, w tym autorska propozycja programu nauczania wstępu w ramach przedmiotu „Historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok” opracowana przez dydaktyków z ośrodków akademickich w Toruniu, Poznaniu i Szczecinie. Głównym celem publikacji było zainspirowanie nauczycieli do szerszego włączania tematyki bałtyckiej do programów nauczania.

Kolejne sympozjum odbyło się 19 września i było zatytułowane „Raport o stanie edukacji historycznej”. Obrady toczyły się pod przewodnictwem prof. dr hab. Grażyny Pańko (Uniwersytet Wrocławski), dr hab. Jolanty Choińskiej-Miki, prof. UW (Uniwersytet Wrocławski, Instytut Badań Edukacyjnych) oraz Zofii T. Kozłowskiej (Polskie Towarzystwo Historyczne). Celem spotkania, w którym wzięli udział dydaktycy akademicy, nauczyciele historii oraz wiceminister edukacji narodowej, była wymiana poglądów na temat aktualnego stanu edukacji historycznej, zwłaszcza w kontekście realizowanej od 2008 roku *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*.

Referat wprowadzający wygłosiła Zofia T. Kozłowska, która szczegółowo omówiła rolę Polskiego Towarzystwa Historycznego w przygotowaniu i wdrażaniu reform oświatowych, a zwłaszcza w odniesieniu do nauczania historii. W następnej kolejności głos zabrali przedstawiciele Instytutu Badań Edukacyjnych (IBE), którzy zapoznali zgromadzonych z wynikami prowadzonych przez IBE badań nad kompetencjami historycznymi uczniów oraz kondycją zawodową nauczycieli historii. Jacek Staniszewski i Klaudia Starczynowska przedstawili referat *Co wiemy o historycznych kompetencjach uczniów? Wnioski z badań IBE*. Natomiast Jakub Lorenc i Krzysztof Mrozowski przedstawili *Wnioski z analizy egzaminów gimnazjalnych z historii i wiedzy o społeczeństwie*. Jako kolejna zabrała głos prof. Jolanta Choińska-Mika, która w wystąpieniu zatytułowanym *Co wiemy o pracy nauczycieli historii?* omówiła wnioski wypływające z badań przeprowadzonych przez IBE na temat pracy nauczycieli. Kolejne dwa wystąpienia były poświęcone roli instytucji pozaszkolnych wspierających edukację historyczną. Dr Violetta Urbaniak (Archiwum Miasta Stołecznego Warszawy) oraz dr Teresa Stachurska-Maj (Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli) omówiły rolę i zadania archiwów w kształtowaniu umiejętności pracy ze źródłami historycznymi, natomiast

Robert Szuchta na przykładzie Muzeum Historii Żydów Polskich zaprezentował działalność edukacyjną muzeów historycznych.

Ostatnim punktem programu tego sympozjum było spotkanie z udziałem Joanny Berdzik, podsekretarza stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Przedmiotem dyskusji były zmiany w nauczaniu historii oraz jakość i perspektywy edukacji historycznej w świetle zachodzących zmian cywilizacyjnych.

Trzecie sympozjum, które odbyło się 20 września w ramach sesji *Edukacja*, to panel polskich przewodniczących dwustronnych komisji podręcznikowych do nauczania historii. Obradom przewodniczyli prof. Adam Suchoński (Uniwersytet Opolski) oraz Zofia T. Kozłowska (Polskie Towarzystwo Historyczne). Spotkanie rozpoczęło się od przedstawienia przez Z. Kozłowską krótkiej informacji na temat idei komisji podręcznikowych. Profesor Adam Suchoński przedstawił następnie krótkie podsumowanie prac polsko-litewskiej komisji podręcznikowej. Prof. dr hab. Mariusz Wołos (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Polska Akademia Nauk) zaprezentował dotychczasowy dorobek komisji polsko-rosyjskiej oraz przedstawił problemy i trudności, na które w obecnej sytuacji politycznej napotykają prace komisji. Kolejnym sprawozdawcą był prof. dr hab. Włodzimierz Mędrzecki, który omówił aktualny stan uzgodnień polsko-ukraińskiej komisji podręcznikowej oraz dokonał oceny zmian, jakie zostały wprowadzone w polskich i ukraińskich podręcznikach historii. Jako kolejny głos zabrał prof. dr hab. Robert Traba (Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie), który przedstawił bilans wieloletnich prac wspólnej polsko-niemieckiej komisji podręcznikowej, zapowiadając jednocześnie prezentację projektu wspólnego, polsko-niemieckiego podręcznika historii. Uzupełnieniem sprawozdań dotyczących prac dwustronnych komisji podręcznikowych były dwa kolejne wystąpienia. Prof. dr hab. Bogusław Dybaś (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska Akademia Nauk) podsumował dorobek nieprowadzącej obecnie działalności komisji polsko-austriackiej, natomiast dr hab. Danuta Konieczka-Śliwińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) przedstawiał losy polsko-czeskiej komisji podręcznikowej. Komisja ta, podobnie jak poprzednia, zaprzestała działalności. Potrzeba istnienia wspólnego gremium dydaktyków polskich i czeskich jest jednak dostrzegana przez obie strony, dlatego przy Polsko-

Czeskim Towarzystwie Naukowym został powołany zespół, którego celem jest reaktywowanie pracy komisji w zmodyfikowanym kształcie.

W dyskusji, jaka wywiązała się po przedstawieniu powyższych sprawozdań, podkreślano, że w wyniku działalności tych komisji udało się wyjaśnić wiele spornych kwestii dotyczących historii Polski i państw sąsiednich oraz relacji dwustronnych między Polską a sąsiadami. Nadal jednak wiele zagadnień jest w trakcie uzgodnień pomiędzy historykami, a niektóre z nich budzą ożywione dyskusje w Polsce i w państwach sąsiednich.

Ostatnie wystąpienie w trakcie obrad tego sympozjum zostało poświęcone polsko-niemieckiemu projektowi podręcznika historii. Prof. R. Traba i prof. dr hab. Igor Kąkolewski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie) szczegółowo zaprezentowali koncepcję podręcznika i obszerne fragmenty dotychczas opracowanych rozdziałów.

Sympozja dydaktyczne, jakie odbyły się w ramach XIX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, pozwoliły uczestnikom zapoznać się z wynikami najnowszych badań naukowych, stanowiły również szerokie forum dyskusji nad stanem i przyszłością edukacji historycznej. Uczestnicy sesji *Edukacja* brali też udział w innych sympozjach zjazdowych, a także w licznych wydarzeniach towarzyszących, obejmujących m.in. kilkanaście wycieczek po Szczecinie i regionie, spotkania w muzeach, wystawy historyczne, spotkania z autorami książek historycznych, projekcje filmów i wiele innych. Dla środowiska dydaktycznego szczególne znaczenie miało spotkanie z okazji czterdziestolecia Olimpiady Historycznej, które odbyło się 17 września w gotyckich salach Ratusza Staromiejskiego w Szczecinie. Od początku organizatorem Olimpiady jest Polskie Towarzystwo Historyczne we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, dlatego uroczystość rocznicowa została włączona w program Zjazdu. Podczas uroczystości przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady Historycznej prof. Stanisław Roszak wspólnie z prezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego prof. Janem Szymczakiem wręczyli okolicznościowe medale osobom, które w sposób szczególny zasłużyły się dla rozwijania idei olimpiady. Wśród uhonorowanych byli zarówno wybitni badacze, m.in. prof. Henryk Samsonowicz, oraz liczni nauczyciele opiekujący się uczniami biorącymi udział w Olimpiadzie.

Warto też podkreślić, że pewną nowością w trakcie obrad XIX Zjazdu było jego szerokie otwarcie nie tylko na nauczycieli historii, ale również na uczniów. W obradach Zjazdu, w różnej formie, uczestniczyło blisko 2 tysiące uczniów wszystkich typów szkół. Można mieć nadzieję, że ich udział w tym wielkim wydarzeniu zaowocuje wzrostem zainteresowania historią.

Małgorzata Machałek